

УДК 316.33

Шайкан А. В.,

доктор економічних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної роботи КЕІ ДВНЗ "КНЕУ імені В. Гетьмана",

Кукса О. Л.,

диспетчер деканату фінансово-економічного факультету КЕІ ДВНЗ "КНЕУ імені В. Гетьмана"

РОЛЬ ОСВІЧЕНОСТІ НАСЕЛЕННЯ З ПОЗИЦІЇ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті вивчається роль освіченості населення у формуванні сфер діяльності соціальної політики, звертається увага на динаміку підготовки фахівців III-IV рівнів акредитації, окреслюються проблеми та перспективи розвитку вищої освіти в Україні із урахуванням наявних соціальних реалій.

Ключові слова: *соціальна політика, освіченість населення, вища освіта, сфери діяльності соціальної політики, рівень фінансування, соціальні втрати, соціально-економічні перетворення, якість освіти, людський розвиток.*

В статье изучается роль грамотности населения в формировании сфер деятельности социальной политики, обращается внимание на динамику подготовки специалистов III-IV уровней аккредитации, очерчиваются проблемы и перспективы развития высшего образования в Украине с учетом существующих социальных реалов.

Ключевые слова: *социальная политика, образованность населения, высшее образование, сферы деятельности социальной политики, уровень финансирования, социальные потери, социально-экономические преобразования, качество образования, развитие.*

This article is devoted to studying the role of education in shaping social policy areas, referred to the dynamics of training III-IV accreditation levels, outlined the problems and prospects of higher education in Ukraine, taking into account existing social realities.

Key words: *social policy, population education, higher education, areas of social policy, funding level, social costs, social and economic changes, the quality of education and human development.*

Постановка проблеми. Процес ринкової трансформації в Україні має достатньо вагомий вплив на розвиток соціальної політики. Сьогодні ситуація складається таким чином, що соціальна політика

не має можливості якісного розвитку та характеризується низкою достатньо вагомих проблем. Це зумовлено насамперед обмеженою кількістю бюджетного ресурсу країни на покриття видатків, призначених для потреб соціальної політики. Чисельні наукові праці свідчать про необхідність підвищення якісного рівня соціальної політики за рахунок отримання населенням вищої освіти. Безумовно, наша країна відчуває реформаторські дії в системі вищої освіти, проте більш проблематичним слід вважати чинник доступності кожного індивідуума суспільства до її отримання.

У зв'язку з цим, актуальним для вирішення залишається питання осмислення ролі взаємозв'язку освіченості населення країни з розвитком соціальної політики з огляду на сучасний стан справ у країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню питань розвитку соціальної політики приділяють значну увагу як зарубіжні вчені, так і вітчизняні науковці, про що свідчать праці Г. Мак Таггарта, М. Вінера, Р. Рофмана, Е. Фулту, А. М. Гриненко, А. М. Колота, П. П. Мазурка, А. А. Чухно, А. В. Коровського, В. А. Скуратівського, О. М. Палія та інших. Достатньо предметно розглядають соціальну політику з позиції якісної складової людського капіталу, а саме рівня його освіченості такі науковці, як: В. І. Куценко, Г. І. Євтушенко, Т. І. Шарага, Й. С. Завадський, В. В. Кравчук та інші. Переймаються проблематикою вищої освіти населення у своїх працях В. В. Радченко та В. Я. Бобров, а М. М. Гуревич розкриває поняття “соціальний капітал” та визначає його еволюційну платформу.

Мета і завдання дослідження. Метою статті виступає, з одного боку, визначення ролі освіченості населення в соціальній політиці, з іншого боку, окреслення напрямків покращення її розвитку, з огляду на проблеми, що існують. Основне завдання дослідження зводиться до вивчення наявних проблем в отриманні вищої освіти населенням України та встановленні можливих шляхів їх вирішення із урахуванням реалів соціальної політики.

Виклад основного матеріалу. Сучасні реалії соціальної політики потребують нових удосконалених підходів розвитку та вказують на наявність достатньо значної кількості проблем. Ці проблеми лежать у площині законодавчих регуляторів та сфер впровадження соціальної політики. При цьому викликає стурбованість зниження доступності населення суспільства до отримання вищої освіти, яка виступає необхідним критерієм пошуку індивідумом суспільства місця на ринку праці.

Перш ніж розглянути наявні проблеми, варто зупинитися на змістовності категорії “соціальна політика”. Як стверджують В. А. Скуратівський та О. М. Палій [1, 6], “. . .у широкому розумінні соціальна політика представляє собою систему цілеспрямованої діяльності суб’єктів,

що сформувалася в суспільстві на певному етапі його розвитку і здійснюється на основі певних принципів і засад з метою забезпечення оптимального функціонування й розвитку соціальних відносин”.

Дослідження показують, що сфери діяльності соціальної політики охоплюють соціальний захист, освіту, зайнятість, охорону здоров'я та житло. Своєю чергою, об'єктом соціальної політики виступає населення країни, а відповідно суб'єктом соціальної політики є держава.

У межах цієї розробки концентрується увага на такій сфері діяльності соціальної політики, як освіта, а саме сфера отримання населенням країни вищої освіти. Більшість наукових праць доводить, що в Україні існує проблема рівня доступності до отримання вищої освіти, тобто малозабезпечені версти населення не в змозі сплатити за освітянські послуги. Крім того, вища освіта зазнає тиску реформаторських дій, що пов'язані з адаптацією європейських стандартів, які не завжди відповідають реаліям сьогодення.

Сьогодні в Україні нараховується 349 вищих навчальних закладів з III-IV рівнем акредитації, що у двічі більше у порівнянні з початком 90-х років. На 01. 01. 2011 року кількість навчальних закладів I-II рівнів акредитації сягнула 505 закладів [2].

На думку Н. С. Кеся [3], для ефективного функціонування системи освіти вирішальне значення має рівень фінансування та його ефективний розподіл. Автор стверджує, що "...питання об'єктивного визначення обсягів фінансування залишається актуальною, оскільки нормативний метод фінансування освіти створює передумови для раціонального використання коштів державного бюджету і забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні вимог освітнього стандарту”.

Важливо зазначити, позитивним моментом в Україні є те, що зростає кількість випущених фахівців вищими навчальними закладами III-IV рівня акредитації (рис. 1).

Прикладні дослідження показують, що в 1990/1991 роках кількості випущених фахівців III-IV рівнів акредитації вищими навчальними закладами України становила лише 136,9 тис. осіб, що майже в чотири рази менше у порівнянні з 2010 роком.

Освіта має значний вплив на формування інтелектуального потенціалу в країні, тому якість освіти як середньої, так і вищої спеціалізованої має велике значення.

Як визначає О. А. Грішнова [4, с. 170], "...освіта покликана забезпечити людині такий фундаментальний фон, базу і підготовку, які дозволяють їй легко та швидко оволодівати необхідним набором спеціально професійних навичок і знань”. Науковець звертає увагу на той факт, що розвиток освіти професійної підготовки для вирішення багатьох економічних на соціальних проблем стає абсолютно необхідною умовою.

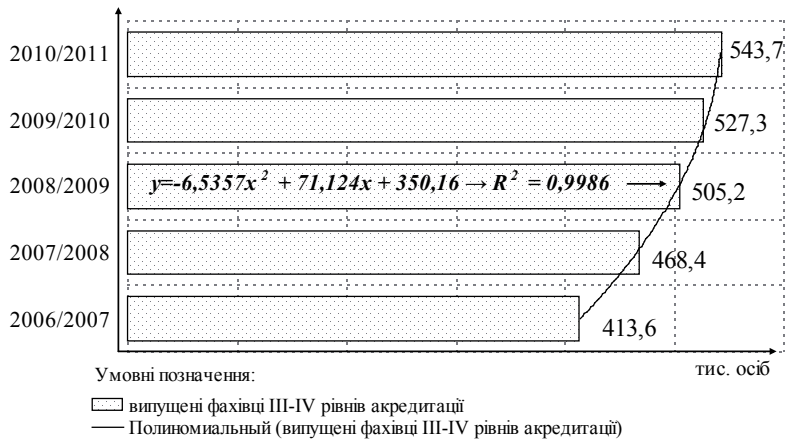

Рис. 1. Графічне зображення динаміки кількості випущених фахівців III-IV рівнів акредитації в Україні [2]

Треба звернути увагу на те, що, не маючи належної підготовки, людина може взагалі не реалізуватися у трудовій сфері, не знайти ніякої роботи, і це негативно позначиться не лише на її способі життя, рівні людського розвитку, а й завдасть економічних та соціальних втрат суспільству. Окрім того, практика доводить, що рівень зайнятості суттєво та неухильно зростає зі зростанням освітнього рівня населення країни. Саме підвищення рівня освіти позитивно впливає на вирішення соціальних проблем та забезпечує можливість реалізації креативних і творчих навиків кожного члена суспільства.

Слід також додати, вища освіта в Україні останніми роками активно розвивається, проте в цій сфері існує велика кількість організаційних та фінансових проблем, зокрема у багатьох навчальних закладах недостатньо використовуються сучасні методи і форми підготовки студентів, якість навчання не відповідає міжнародним стандартам, формується розрив між здобутими знаннями та пропозицією на ринку праці, а також не враховуються у процесі підготовки перспективні потреби економіки країни. Все це породжує труднощі у пошуках роботи значної частини випускників та знижує рівень реалізації окремих видів діяльності соціальної політики.

На жаль, у системі вищої освіти України мають місце значні диспропорції у підготовці кадрів, невідповідність їх спеціалізації потребам ринку праці.

Усе вищевикладене підкреслює роль вищої освіти в соціальних інститутах України. Звісно, що соціально-економічні перетворення, які

притаманні сучасному розвитку в Україні, зумовлюють реформування системи освіти, яке повною мірою сприяло б формуванню самостійного мислення, посиленню індивідуального підходу до розвитку творчих здібностей, докорінному поліпшенню професійної та загальноосвітньої підготовки спеціалістів, здатних працювати в нових умовах, орієнтованих на розвиток [4, с. 194].

Деякі науковці, зокрема Г. С. Клишко, В. М. Пригода та В. О. Сириженко [5, с. 95] стверджують, що "...специфіка української освіти полягає в тому, що параметри системи освіти схожі з параметрами, досягнутими в цій галузі розвиненими країнами, а економічні показники як розвитку країни, так і системи освіти – з показниками країн, що розвиваються". Основні проблеми, вважають автори, включають:

- по-перше, якість освіти, її доступність;
- по-друге, ефективність освітніх систем;
- по-третє, безперервність освіти та її відкритість.

Ми погоджуємося з авторами, що в умовах становлення громадського суспільства, правової держави, демократичної політичної системи освіта повинна стати найважливішим чинником гуманізації суспільно-економічних відносин, у формуванні нових життєвих орієнтирів особистості. Передумовою соціально-економічного процвітання в Україні має стати створення розвиненого громадського суспільства з підготовкою освічених, моральних, мобільних, конструктивних і практичних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни.

Дослідження показують, що потреба у вищій освіті набуває особливо вираженого соціального забарвлення, оскільки набуття вищої освіти у багатьох країнах, розглядається як символ вищого споживчого стандарту і способу життя середнього класу. Саме у вищій освіті реалізуються також зростаючі соціальні потреби людей у своєму подальшому духовному й інтелектуальному розвитку. Водночас на рівень освіти негативно впливають низькі доходи більшості сімей, обмеженість державних джерел фінансування перспективних спеціальностей, недостатня зацікавленість підприємств у інвестиціях у підготовку та перепідготовку фахівців.

На думку політиків та науковців, перехід економіки України на нові етапи розвитку, які передбачають задіяння активних соціальних груп населення з високим освітнім та професійно-кваліфікаційним рівнем, передбачає розв'язання низки суперечностей, а саме:

- по-перше, усунення диспропорцій між гуманітарними й інженерно-технічними спеціальностями на користь останніх;
- по-друге, усунення значної нерівномірності людського розвитку по окремим регіонам України;

– по-третє, усунення диспропорції між помітним зростанням середнього рівня ВВП на одну особу і майже непомітною змінною доходів величезної більшості населення, що вимагає відновлення кількісних і якісних параметрів для нормування бюджетних коштів, впровадження ефективних схем недержавного фінансування освіти [5, с. 127].

Висновки. Дослідивши роль освіченості населення з позиції вирішення проблем соціальної політики, ми дійшли висновку, що система освіти, працюючи на соціальну реформу суспільства, повинна ставити за мету повніше задоволення потреб у освітніх послугах з боку як окремої особи, так і суспільства в цілому. Поява широкого спектру послуг освіти, а також наявність вищих навчальних закладів різних форм власності створює конкуренцію між ними, сприяючи підвищенню якості освітніх послуг і адресному їх споживанню. З позиції соціальної політики вища освіта виконує місію регулятора зростаючих соціальних потреб населення в Україні. Саме за її допомогою кожен індивідуум суспільства має можливість підвищити рівень креативного, духовного й інтелектуального розвитку. Сьогодні наша країна потребує високоосвіченої нації, яка здатна проводити таку соціальну політику, що відповідає не лише європейським стандартам, а й вимогам, висунутим сучасним реалістичним життям суспільства. Осмислення ролі вищої освіти нації в етапах формування та реалізації соціальної політики надасть можливість у майбутньому уникнути недосконалостей та впроваджувати більш якісні реформаторські дії.

Література:

1. Скуратівський В. А. Основи соціальної політики: [навчальний посібник] / В. А. Скуратівський, О. М. Палій. – К. : МАУП, 2002. – 200 с.
2. Вищі навчальні заклади [Електронний ресурс]: Державного комітету статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
3. Кесь Н. С. Особливості фінансування освіти і науки в Україні [Електронний ресурс] / Н. С. Кесь. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/I1_NIO_2011/Economics/78005.doc.htm.
4. Грішнова О. А. Людський розвиток : [навчальний посібник] / О. А. Грішнова. – К. : КНЕУ, 2006. – 308 с.
5. Климко Г. С. Людський капітал: світовий досвід і Україна : [монографія] / Г. С. Климко, В. М. Пригода, В. О. Сизоненко. – К. : Основа, 2006. – 224 с.